

**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, обліку і аудиту

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ
для виконання курсової роботи**

з освітньої компоненти

***«ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ТА МЕТОДИЧНІ МОДЕЛІ
ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ»***

Харків – 2026

Методичні вказівки розглянуто і рекомендовано до друку на засіданні кафедри фінансів, обліку і аудиту 20 жовтня 2025 р., протокол № 3.

Методичні вказівки рекомендовано для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності D1 «Облік і оподаткування» ОП «Облік, аудит та оподаткування» денної та заочної форм здобуття освіти.

Укладач

проф. О. Г. Кірдіна

Рецензент

проф. І. В. Токмакова

ЗМІСТ

Вступ	4
1 Загальні положення	5
2 Правила оформлення курсової роботи	6
3 Перелік теоретичних запитань для виконання курсової роботи	7
4 Завдання для виконання практичної частини курсової роботи	9
5 Розрахункова (практична) частина курсової роботи	10
6 Вимоги щодо захисту і критерії оцінювання	58
Список літератури	61
Додаток А	64
Додаток Б	68
Додаток В	69

ВСТУП

Курсова робота з освітньої компоненти «Фінансовий аналіз та методи і моделі прийняття управлінських рішень» є обов'язковою складовою навчального плану за формою індивідуальної самостійної роботи здобувачів, яка забезпечує закріплення, поглиблення, узагальнення знань, одержаних здобувачами під час навчання, та удосконалення фахової підготовки здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття освіти спеціальності D1 «Облік і оподаткування» другого (магістерського) рівня.

Метою курсової роботи є:

- розвиток умінь самостійної роботи зі збору, вивчення, аналізу та узагальнення матеріалу, необхідного для розкриття теоретичного питання курсової роботи та виконання практичної частини;
- вироблення умінь формулювати логічно, послідовно і доказово викладати судження і висновки, публічно їх захищати;
- формування теоретичної, методичної та психологічної готовності для самостійної роботи;
- формування вміння працювати з літературними джерелами і законодавчими актами, а також практичних навичок із застосування теоретичних знань у практиці роботи магістра;
- формування творчих здібностей із вибору найбільш раціональних методів роботи;
- удосконалення процесу ухвалення рішень на підприємствах через використання наукового підходу щодо цього процесу, моделей і кількісних методів ухвалення рішень.

Для досягнення вищезазначених цілей здобувач повинен дати відповідь на теоретичне запитання і в практичній частині самостійно виконати весь комплекс розрахунків, зробити необхідні узагальнення і висновки про результати фінансово-господарської діяльності та фінансовий

стан підприємства, а також дослідити вплив різних факторів на розвиток підприємства, визначити оптимальний шлях досягнення цільових орієнтирів, обґрунтувати об'єктивні рішення через використання наукового підходу, моделей і кількісних методів ухвалення рішень.

1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета написання курсової роботи – оцінити знання і навички здобувачів із вивченого тематичного матеріалу освітньої компоненти, здатність застосовувати методи аналізу фінансової звітності на практиці для рішення завдань і ділових ситуацій.

Питання та задачі, запропоновані для здобувачів денної форми здобуття освіти як поточний тестовий контроль і здобувачів заочної форми навчання через складання підсумкового іспиту, охоплюють матеріали кожної теми і допомагають перевірити і закріпити рівень отриманих теоретичних знань.

Курсова робота складається з двох частин: теоретичної і розрахункової (практичного завдання).

Кожен здобувач виконує курсову роботу відповідно до свого номера за списком в академічному журналі – це варіант теоретичної і розрахункової частин.

Теоретична частина полягає в самостійній підготовці здобувачем трьох питань, пов'язаних з аналізом фінансової звітності суб'єктів господарювання.

Запитання, запропоновані для контролю знань здобувачів денної та заочної форм здобуття освіти, охоплюють матеріали кожної теми і дають змогу перевірити і закріпити рівень отриманих теоретичних знань.

Розрахункова частина (практичне завдання) є аналізом фінансового стану підприємства на базі даних фінансової звітності.

Виконуючи курсову роботу, необхідно розкрити суть усіх питань, пов'язати теоретичну частину з практичною і зробити відповідні висновки щодо теоретичної і практичної частин і загальний висновок за курсовою роботою.

2 ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

1 Курсову роботу виконують рукописним текстом на білому писальному папері стандартного формату А4. Друкувати текст на комп'ютері дозволено з інтервалом 1,5, шрифт – 14.

2 Текст курсової роботи оформляють із такими полями: згори і знизу 2 см, зліва – 3 см, справа – 1 см.

3 Обсяг курсової роботи має бути не менше 40-45 сторінок машинописного тексту, з урахуванням практичного завдання і висновків.

4 Перший аркуш курсової роботи – титульний, другий – зміст; номери сторінок на титульному аркуші і змісті не проставляють. Нумерація сторінок розпочинається з першого аркуша відповіді на теоретичне запитання і до останньої, включаючи список використаних джерел, практичного завдання і висновків для практичного завдання.

5 Цитати і витяги з літературних джерел оформляють із відповідним посиланням на них. Посилання на літературні джерела оформлюють квадратними дужками із зазначенням номера джерела і сторінки (наприклад [5, с. 24]).

Після відповіді на теоретичне запитання оформляють список літератури, виходячи з черговості використання джерела для написання курсової роботи.

Структура роботи: зміст, вступ, відповідь на теоретичне запитання, практична частина, висновок і список використаних джерел.

Порядок розташування матеріалу в роботі такий:

- титульний аркуш;
- зміст;
- вступ;
- розрахункова частина (практичне завдання);
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки.

Додатки наводять за необхідності; у додатках містяться заповнені форми звітності.

3 ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАПИТАНЬ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

1 Інформаційна база аналізу фінансової звітності і основні напрями її аналітичної обробки.

2 Характеристика бухгалтерської звітності як джерела облікової інформації.

3 Експрес-аналіз фінансового стану: джерела інформації і методика проведення.

4 Аналіз формування і розподілу прибутку підприємства.

5 Аналіз рентабельності продукції і факторів, що обумовлюють її.

6 Аналіз ефективності діяльності підприємства.

7 Аналіз довгострокових і короткострокових зобов'язань.

8 Аналіз основних засобів підприємства.

9 Аналіз беззбиткової діяльності підприємства.

10 Аналіз необоротних активів.

- 11 Аналіз власного капіталу підприємства.
 - 12 Аналіз інвестиційної привабливості підприємства.
 - 13 Аналіз руху грошових коштів підприємства.
 - 14 Аналіз фінансово-економічного потенціалу підприємства.
 - 15 Аналіз джерел формування фінансових ресурсів підприємства.
 - 16 Аналіз оборотних активів підприємства.
 - 17 Аналіз фінансової стійкості і довгострокової платоспроможності підприємства.
 - 18 Аналіз платоспроможності підприємства.
 - 19 Аналіз активів, капіталу і зобов'язань підприємства.
 - 20 Аналіз звіту про фінансові результати підприємства. Перспективні методи аналізу фінансової звітності фінансово-господарської діяльності підприємства.
 - 21 Аналіз операційної діяльності підприємства.
 - 22 Предмет, зміст і метод аналізу фінансової звітності.
- Характеристика основних методів, прийомів і процедур.
- 23 Баланс як основне джерело інформації для фінансового аналізу.
 - 24 Аналіз ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємства.
 - 25 Аналіз ринкової активності підприємства.
 - 26 Аналіз поточних зобов'язань.
 - 27 Аналіз ліквідності.
 - 28 Аналіз беззбитковості.
 - 29 Аналіз фінансової стійкості.
 - 30 Аналіз ділової активності.

4 ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Мета практичної частини роботи – виявити у здобувачів здатність аналізувати за допомогою статистичних, економічних і графічно-математичних методів. Здобувач повинен використовувати різні математичні підходи, що вивчені в курсах статистика, економічний аналіз та управлінський облік.

У роботі необхідно проаналізувати фінансовий стан підприємства:

- наявність, структуру, ефективність використання господарських засобів підприємства в цілому;
- наявність, стан і використання необоротних активів;
- наявність, структура і використання оборотних активів;
- резерви прискорення оборотності оборотних активів;
- стан розрахунків дебіторської та кредиторської заборгованості;
- наявність, структура і динаміка власних і позикових джерел формування господарських засобів підприємства;
- фінансова стійкість підприємства;
- ліквідність і платоспроможність підприємства;
- ділова активність підприємства;
- доходи, витрати і прибуток;
- рентабельність підприємства;
- беззбитковість підприємства.

Здобувач може самостійно вибрати всі сильні, слабкі сторони, можливості та загрози підприємства.

Заповнювати форму бухгалтерського балансу даними про фактичні залишки господарських засобів і джерела утворення цих засобів.

Порахувати підсумки за розділами і всім балансом з активу і пасиву.

Виконати необхідні розрахунки, результати відобразити у відповідних таблицях. Вихідними даними для розрахунку є дані форми 1 «Балансу» і форми 2 «Звіту про фінансові результати».

Сформулювати загальні висновки про фінансовий стан підприємства і напрями його покращення.

5 РОЗРАХУНКОВА (ПРАКТИЧНА) ЧАСТИНА КУРСОВОЇ РОБОТИ

5.1 Аналіз балансу

5.1.1 Аналіз динаміки і структури активів підприємства

Інформаційною базою для проведення фінансового аналізу є дані бухгалтерського управлінського обліку та звітність усіх видів. Однак дані бухгалтерського обліку є конфіденційними, тому найбільш розповсюдженим є фінансовий аналіз, який базований на даних публічної фінансової звітності.

Фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, яка містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності і рух грошових коштів підприємства за звітний період, складання якої є завершальним етапом бухгалтерського обліку.

Основними формами фінансової звітності для проведення фінансового аналізу є баланс і звіт про фінансові результати.

Баланс (форма 1) – звіт про фінансовий стан підприємства, складений на певну дату. Баланс містить інформацію про такі елементи, як активи, зобов'язання та власний капітал.

Тому всі показники балансу є моментними, тобто характеризують його фінансовий стан за активами і зобов'язаннями на певний момент часу, зазвичай останнього дня місяця, кварталу, року.

Фінансовий стан підприємства та якість його діяльності залежать від майна, яким підприємство користується у своїй діяльності, від того, у які активи вкладений капітал підприємства, який дохід вони йому дають.

Під активами підприємства розуміють ресурси, які контролює підприємство в результаті подій, що відбулися, і використання яких (ресурсів), як очікують, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

Загальне оцінювання господарських засобів підприємства передбачає розгляд таких питань:

- наявність господарських засобів підприємства і їх зміна за аналізований період;
- склад господарських засобів і зміна їхньої структури за аналізований період;
- ступінь раціональності використання господарських засобів підприємства в аналізованому періоді;
- характеристика структури активів і виробничого потенціалу підприємства.

Для характеристики динаміки господарських засобів складають таблицю 1.

Таблиця 1 – Аналіз динаміки господарських засобів підприємства

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення, (+, -)	Темп зростання, %
	тис. грн	тис. грн	тис. грн	
1	2	3	4	5
1 Необоротні активи				
2 Оборотні активи				
3 Необоротні активи, утримувані для продажу, і групи вибуття				
Баланс				

Для характеристики структури господарських засобів складають таблицю 2.

Таблиця 2 – Аналіз структури господарських засобів підприємства

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення (+, -)	
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
1 Необоротні активи						
2 Оборотні активи						
3 Необоротні активи, утримувані для продажу, і групи вибуття						
Баланс						

Ефективність використання господарських засобів підприємства в цілому оцінюють коефіцієнтом ефективності використання господарських засобів, який розраховують як відношення суми балансового прибутку до загальної суми господарських засобів підприємства.

Інтенсивність використання господарських засобів підприємства висловлює показник їхньої оборотності, який розраховують як відношення чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг до загальної суми господарських засобів. Коефіцієнт оборотності показує, скільки разів за рік відбувається повний цикл виробництва та обігу.

Загальну структуру активів характеризують за допомогою коефіцієнта співвідношення необоротних і оборотних активів, який дорівнює відношенню розміру необоротних активів (НА) до розміру оборотних (ОА):

$$K_{\text{спів}} = \text{НА} / \text{ОА}.$$

Для характеристики показників використання господарських засобів складають таблицю 3.

Таблиця 3 – Аналіз показників використання господарських засобів підприємства

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)	Темп зростання, %
	тис. грн	тис. грн	тис. грн	
1	2	3	4	5
1 Необоротні активи				
2 Оборотні активи				
3 Необоротні активи, утримувані для продажу, і групи вибуття				
4 Баланс				
5 Дохід (виторг) від реалізації продукції (товарів, робіт і послуг)				
6 Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)				
7 Коефіцієнт ефективності використання господарських засобів				
8 Коефіцієнт оборотності господарських засобів				
9 Коефіцієнт співвідношення необоротних і оборотних активів				

Виробничий потенціал підприємства виявляють засоби, що використовувані у виробничій сфері: засоби праці – основні засоби виробничого призначення, предмети праці – виробничі запаси і незавершене виробництво.

Зростання виробничого потенціалу і підвищення його питомої ваги в загальній сумі господарських засобів показує збільшення виробничих можливостей підприємства і призводить до поліпшення його фінансових результатів.

Додаткову характеристику структури активів підприємства можна отримати за допомогою коефіцієнта майна виробничого призначення К_{мвп}, який має такий порядок розрахунку:

$$K_{мвп} = (OBЗ + НЗКІ + ВЗ + НЗВ) / А,$$

де ОВЗ – основні виробничі засоби;

НзКІ – незавершені капітальні інвестиції;

ВЗ – виробничі запаси;

НЗВ – незавершене виробництво;

А – загальна вартість активів.

Для промислових підприємств нормальним вважають рівень показника, який не нижче за 0,5. В іншому випадку підприємству рекомендують збільшити власний капітал або залучити довгострокові позичкові кошти для збільшення розміру майна виробничого призначення.

Для оцінювання виробничого потенціалу підприємства і його зміни в аналізованому періоді складають таблицю 4.

Таблиця 4 – Аналіз виробничого потенціалу підприємства

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення (+, -)		Темп зростання, %
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питомої ваги, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
1 Виробничі основні засоби							
2 Виробничі запаси							
3 Незавершене виробництво							
4 Разом виробничий потенціал		100		100			
5 Питома вага у валюті балансу							
6 Коефіцієнт майна виробничого призначення							

Виробничі основні засоби складають 85-90 % загальної суми основних засобів.

5.1.2 Аналіз стану і використання необоротних активів підприємства

Аналізуючи, необхідно визначити:

- наявність необоротних активів і їхню зміну за аналізований період;
- коефіцієнти зносу і придатності основних засобів і їхню зміну;
- фондівіддачу та її зміну, фондоємність, фондоозброєність;
- коефіцієнт оборотності і його зміну.

Вартість основних засобів у балансі має два відображення:

- первісна вартість, яка дорівнює вартості придбання або створення об'єкта основних засобів із урахуванням вартості їх транспортування та монтажу;

- залишкова вартість, яку вказують у рядку і враховують для визначення підсумку розділу та загального підсумку балансу (балансова). Дорівнює первісній вартості за вирахуванням накопиченого зносу.

Основні засоби в бухгалтерському балансі показано за залишковою вартістю.

Зміна величини основних засобів викликана рухом. Збільшення початкової вартості основних засобів може відбуватися за рахунок їх придбання, зміни їхньої вартості через модернізацію, а також у разі переоцінки. Зменшення початкової вартості основних засобів може відбуватися за рахунок їх реалізації або іншого вибуття.

Збільшення зносу може бути викликано надходженням на підприємство зношених основних засобів, а також нарахуванням зносу на діючі основні засоби. Знос зменшується з вибуттям із підприємства основних засобів.

Залишкова вартість основних засобів зростає як із надходженням основних засобів на підприємство, так і в разі зменшення залишкової вартості основних засобів. Зменшення залишкової вартості основних засобів викликана протилежними причинами.

Коефіцієнт зносу основних засобів визначають як відношення суми нарахованого зносу до первісної вартості основних засобів. Коефіцієнт придатності розраховують як відношення залишкової вартості основних засобів до первісної. Ці показники розраховувані у відсотках. Порівняння зносу основних засобів на початок періоду і на кінець характеризує знос основних засобів за звітний період їх експлуатації.

Для характеристики руху основних засобів найчастіше використовують коефіцієнти надходження, вибуття і оновлення основних засобів.

Коефіцієнт надходження показує, яку частину основних засобів на кінець періоду складають ті, що введені в експлуатацію протягом звітного періоду.

Коефіцієнт вибуття показує, яку частину основних засобів, що мало підприємство на початку звітного періоду, складають засоби, які вибули з експлуатації з різних причин.

Коефіцієнт оновлення характеризує ступінь оновлення майна підприємства та показує співвідношення засобів, що були введені та вибули протягом періоду. Якщо значення показника перевищує одиницю – виробнича база підприємства розширюється; якщо дорівнює одиниці – не змінюється; менше одиниці – скорочується.

Фондовіддача характеризує ефективність використання основних засобів на підприємстві. Фондовіддачу визначають як відношення суми доходу або прибутку, отриманого за звітний період, до залишкової вартості основних виробничих засобів. Слід пам'ятати, що в бухгалтерському балансі наведена загальна сума основних засобів підприємств – виробничих і не виробничих.

Фондоємність – зворотний показник фондовіддачі, визначений як відношення залишкової вартості основних засов до суми прибутку.

Фондоозброєність – вартість основних виробничих засобів, що припадає на одного працівника.

Коефіцієнт оборотності необоротних активів розраховують як відношення доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг до вартості необоротних активів. Він показує кількість оборотів певного виду активів за звітний період.

До складу необоротних активів також належать нематеріальні активи – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримуваний підприємством із метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу) для виробництва, торгівлі, адміністративних цілей чи надання в оренду іншим особам. До нематеріальних активів належать права на користування природними ресурсами; права на користування майном; права на знаки для товарів і послуг; права на об'єкти промислової власності; авторські і суміжні з ними права. Нематеріальні активи, як і основні засоби, у бухгалтерському балансі показують за залишковою вартістю. Збільшення або зменшення початкової вартості нематеріальних активів може відбуватися за рахунок їх придбання або реалізації.

Для характеристики необоротних активів підприємства складають таблицю 5.

Таблиця 5 – Аналіз стану і використання необоротних активів підприємства

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)	Темп зростання, %
1	2	3	4	5
1 Основні засоби: • залишкова вартість, тис. грн • первісна вартість, тис. грн • знос, тис. грн 2 Нематеріальні активи: • залишкова вартість, тис. грн • первісна вартість, тис. грн • знос, тис. грн				

Продовження таблиці 5

1	2	3	4	5
3 Незавершені капітальні інвестиції, тис. грн				
4 Інші необоротні активи, тис. грн				
5 Разом необоротних активів, тис. грн				
6 Дохід (виторг) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн				
7 Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), тис. грн				
8 Коефіцієнт зносу основних засобів				
9 Коефіцієнт придатності основних засобів				
10 Фондовіддача, тис. грн / тис. грн				
11 Фондоємність, тис. грн / тис. грн				
12 Фондоозброєність, тис. грн/ особа				
13 Коефіцієнт оборотності необоротних активів				

5.1.3 Аналіз оборотних активів

5.1.3.1 Оцінювання складу, динаміки і показників використання оборотних активів

Аналізують структуру оборотних активів на основі класифікації:

- запаси і поточні біологічні активи;
- дебіторська заборгованість (короткострокова);
- гроші та поточні фінансові інвестиції;
- інші оборотні активи.

Структура оборотних активів може бути визначена за допомогою коефіцієнтів структури. Під час аналізу необхідно з'ясувати структуру оборотних активів і частку окремого виду оборотних активів, які є найбільш важливими для підприємства.

Динаміку загальної вартості оборотних активів та інших їхніх видів оцінюють аналогічно аналізу всіх активів – у співставленні з динамікою фінансових результатів.

Узагальнений аналіз динаміки і структури оборотних активів проводять аналогічно всім активам за допомогою таблиці.

Для вимірювання оборотності оборотних активів використовують такі показники:

1 Коефіцієнт оборотності оборотних активів – прямий показник оборотності визначають як відношення доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг до суми оборотних активів.

2 Коефіцієнт закріплення – зворотний показник оборотності, визначають як відношення суми оборотних активів до доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг.

3 Тривалість одного обороту визначають як відношення тривалості звітного періоду (360 днів) до коефіцієнта оборотності оборотних активів.

4 Коефіцієнт оборотності запасів і витрат визначають як відношення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) до суми оборотних активів у запасах і витратах.

5 Час обороту запасів і витрат визначають як відношення тривалості звітного періоду (360 днів) до коефіцієнта оборотності запасів і витрат.

6 Коефіцієнт оборотності рахунків дебіторів визначають як відношення доходу від реалізації продуктів, товарів, робіт і послуг до величини дебіторської заборгованості. Показник характеризує кількість оборотів, які здійснює дебіторська заборгованість за період отримання доходу. Щодо ефективності використання, то цей показник необхідно збільшувати.

7 Час обороту рахунків дебіторів – строк інкасації (погашення) дебіторської заборгованості, визначають як відношення тривалості звітного періоду до коефіцієнта оборотності рахунків дебіторів. Показник характеризує середню кількість днів, протягом яких здійснювано погашення дебіторської заборгованості. Зі скороченням строку інкасації ефективність використання дебіторської заборгованості покращується.

8 Операційний цикл визначають як суму часу обороту рахунків дебіторів і часу обороту запасів і витрат.

Операційний цикл показує, протягом якого часу оплачені рахунки дебіторів і реалізовані запаси, тобто час, протягом якого оборотні кошти в запасах і розрахунках перетворюються в грошові кошти.

Прискорення оборотності оборотних активів, яке виражено в підвищенні коефіцієнтів оборотності і скороченні часу обороту, має позитивний ефект для результатів діяльності підприємства – чим швидше обертаються оборотні активи, тим менше їх буде потрібно для певного обсягу господарської діяльності.

Для оцінювання динаміки і показників використання оборотних активів складають таблицю 6.

Таблиця 6 – Аналіз динаміки оборотних активів

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)	Темп зростання, %
	тис. грн	тис. грн	тис. грн	
1	2	3	4	5
1 Запаси				
2 Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги				
3 Дебіторська заборгованість за виданими авансами				
4 Інша поточна дебіторська заборгованість				
5 Гроші та їхні еквіваленти				
6 Витрати майбутніх періодів				
7 Інші оборотні активи				
8 Разом оборотні активи				

Для оцінювання структури оборотних активів складають таблицю 7.

Таблиця 7 – Аналіз структури оборотних активів

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення (+, -)	
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питомої ваги, %
1	2	3	4	5	6	7
1 Запаси						
2 Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги						
3 Дебіторська заборгованість за виданими авансами						
4 Інша поточна дебіторська заборгованість						
5 Гроші та їхні еквіваленти						
6 Витрати майбутніх періодів						
7 Інші оборотні активи						
8 Разом оборотні активи						

Для характеристики показників використання оборотних активів складають таблицю 8.

Таблиця 8 – Аналіз показників використання оборотних активів

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)	Темп зростання, %
1	2	3	4	5
1 Запаси, тис. грн				
2 Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, тис. грн				
3 Дебіторська заборгованість за виданими авансами, тис. грн				
4 Інша поточна дебіторська заборгованість, тис. грн				
5 Гроші та їхні еквіваленти, тис. грн				
6 Витрати майбутніх періодів, тис. грн				

Продовження таблиці 8

1	2	3	4	5
7 Інші оборотні активи, тис. грн				
8 Разом оборотні активи, тис. грн				
9 Дохід (виторг) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн				
10 Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн				
11 Коефіцієнт оборотності оборотних активів				
12 Коефіцієнт закріплення				
13 Тривалість одного обороту, дні				
14 Коефіцієнт оборотності запасів і витрат				
15 Час обороту запасів і витрат, дні				
16 Коефіцієнт оборотності рахунків дебіторів				
17 Час обороту рахунків дебіторів, дні				
18 Операційний цикл, дні				

5.1.3.2 Оцінювання впливу показників оборотності на величину оборотних активів

Вплив показників оборотності на величину оборотних активів оцінюють за групами оборотних коштів: запаси і витрати і розрахунки з дебіторами. У роботі передбачено проведення такого аналізу за запасами і витратами в таблиці 9.

Таблиця 9 – Аналіз оцінювання впливу показників оборотності на величину оборотних активів у запасах і витратах

Показник	На початок року	На кінець року
1	2	3
1 Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн		
2 Одноденні витрати (рядок 1/360), тис. грн		
3 Запаси і витрати, тис. грн		
4 Час обороту, дні (рядок 3 : рядок 2)		
5 Вивільнення активів за рахунок прискорення оборотності:		
а) дні		
б) сума, тис. грн		
6 Додаткове залучення коштів за рахунок уповільнення оборотності:		
а) дні		
б) сума, тис. грн		

Вивільнення оборотних активів у результаті прискорення їхньої оборотності або додаткове залучення коштів за рахунок уповільнення їхньої оборотності, дні, розраховують як різницю часу обороту (рядок 4) на кінець і початок року.

Результат зі знаком «плюс» означає додаткове залучення активів, заносять у рядок 6а, а результат зі знаком «мінус» відповідає вивільненню коштів, записують у рядок 5а.

Вивільнення або додаткове залучення оборотних активів, тис. грн, визначають множенням відповідно вивільнення або додаткового залучення оборотних активів у днях на одноденні витрати звітнього року.

5.1.3.3 Оцінювання стану запасів і витрат, причини їх зміни

Фінансове становище підприємства істотно залежить від стану його запасів і витрат, особливо його виробничих запасів.

Щоб забезпечити безперебійний хід виробництва, підприємство повинно мати у своєму розпорядженні достатні запаси. Однак ці запаси не

мають бути надмірними, оскільки це призводить до омертвіння значної частини коштів підприємства.

Для оцінювання стану запасів і витрат і причин їх зміни використовують показник – рівень запасів і витрат на одну гривню реалізованої продукції: відношення суми запасів і витрат до вартості реалізованої продукції. Цей показник розраховують як за загальною величиною запасів і витрат, так і їхніми окремими групами.

Чим нижче рівень запасів і витрат, тим, за інших рівних умов, нижче собівартість продукції підприємства і краще його фінансовий стан.

Зміна величини запасів і витрат підприємства залежить від двох основних причин: зміни обсягів виробництва і реалізації продукції та зміни рівня запасів і витрат.

Для оцінювання впливу кожної з причин розраховують перераховану суму запасів і витрат: створення рівня запасів і витрат на початок року на фактичну величину реалізованої продукції у звітному періоді.

Порівнюючи перерахований запас із величиною запасу на початок року, визначають зміни запасу, обумовлені виробничою потребою – зростанням обсягів виробництва і реалізації продукції.

Різниця між фактичною величиною запасу та переліченим запасом показує, на скільки змінилася величина запасу за рахунок зміни умов постачання виробництва і реалізації продукції. Зростання запасів за рахунок цього фактора погіршує фінансове становище підприємства.

Для оцінювання стану запасів і витрат підприємства та причин їх зміни складають таблицю 10.

Таблиця 10 – Аналіз рівня і причин зміни запасів і витрат

Група запасів і витрат	На початок року		На кінець року			Зміна запасу, тис. грн		
	сума, тис. грн	рівень запасів, тис. грн	сума, тис. грн	рівень запасів, грн	запас, перерахо- ваний, тис. грн	Разом	у тому числі за рахунок	
							обсягу реалізації	рівня запасу
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1 Виробничі запаси 2 Незавершене виробництво 3 Готова продукція 4 Витрати майбутніх періодів Разом								

5.1.4 Аналіз розрахунків та інших активів

Дебіторська заборгованість – це частина активів підприємства, за які ще не проведений остаточний розрахунок.

Дебіторська заборгованість являє собою відволікання коштів підприємств із господарчого обороту (імобілізацію коштів), але є невід’ємним елементом господарчої діяльності будь-якого підприємства. Наявність будь-якої дебіторської заборгованості є допустимою. Дебіторську заборгованість вважають допустимою в тому разі, коли вона виникає відповідно до діючого порядку розрахунків і спрямована на законні потреби.

До складу недопустимої дебіторської заборгованості можна віднести:

- розрахунки за товари, роботи і послуги, строк сплати яких не витриманий;
- розрахунки з відшкодування матеріальної шкоди;
- перевищення заборгованості працівників над сумами цільових позик.

Аналіз дебіторської заборгованості передбачає вивчення таких показників:

- 1) загальний розмір дебіторської заборгованості – величина фінансових активів, які вилючають з господарчого обороту;

2) питома вага дебіторської заборгованості в загальній сумі поточних (оборотних) активів. Її зростання знижує ліквідність поточних активів і в такий спосіб погіршує фінансовий стан підприємства;

3) склад дебіторської заборгованості за передбаченим строком сплати:

- нормальна (допустима) – строк сплати якої ще не настав;
- прострочена – строк сплати якої вже пропущений;
- безнадійна – сплата якої вже неможлива.

Аналізуючи дебіторську заборгованість і інші активи, насамперед перевіряють використання оборотних коштів за призначенням і встановлюють розмір іммобілізації коштів, тобто величину оборотних коштів, які використовують не за призначенням. Будь-яка іммобілізація завдає шкоди підприємству і погіршує його фінансовий стан. Причини і розміри іммобілізації коштів оцінюють за допомогою таблиці 11.

Таблиця 11 – Аналіз порушень у використанні коштів за цільовим призначенням, тис. грн

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)
1	2	3	4
1 Заборгованість працівників і службовців по позиках			
2 Позики для працівників і службовців			
3 Іммобілізовано на позики та інші потреби (рядок 1 – рядок 2)			
4 Перевищення позик над заборгованістю працівників і службовців (рядок 2 – рядок 1)			
5 Розрахунки з відшкодування матеріального збитку			
6 Нестачі понад норми втрат і втрати від псування товарно-матеріальних цінностей			
7 Розрахунки з дебіторами за товари, роботи і послуги, не сплачені в строк			
8 Разом іммобілізовано оборотних активів (рядок 3 + 5 + 6 + 7)			
9 Разом перевищення спеціальних джерел коштів над їхнім цільовим використанням (рядок 4)			

Перевищення спеціальних джерел господарських засобів над їхнім цільовим використанням називають залученими поза планом джерелами утворення оборотних засобів. Наявність залучених поза планом джерел оборотних засобів також несприятливо впливає на фінансовий стан підприємства.

Аналіз засобів у розрахунках та інших оборотних активів також включає вивчення наявності, структури і динаміки цих активів і визначення можливості з їх зменшення, що виконують на підставі таблиці 12.

Таблиця 12 – Аналіз структури і динаміки засобів у розрахунках та інших оборотних активів

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення (+, -)		Темп зростання, %
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питомої ваги, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
1 Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги							
2 Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом							
3 Дебіторська заборгованість за виданими авансами							
4 Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків							
5 Інші поточна дебіторська заборгованість						-	
Разом дебіторська заборгованість							
6 Гроші та їхні еквіваленти							
7 Витрати майбутніх періодів							
8 Інші оборотні активи							
Разом оборотні активи		100		100			

Резервом скорочення оборотних активів підприємства є ліквідація іммобілізації коштів, що дає змогу прискорити оборотність активів, а отже, зміцнити фінансове становище підприємства.

5.1.5 Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості

Розрахункові відносини підприємства викликають як залучені в обіг матеріальні і грошові ресурси інших підприємств, організацій і осіб (кредиторська заборгованість), так і тимчасове відволікання частини засобів певного підприємства (дебіторська заборгованість).

Кредиторська заборгованість – безкоштовне залучення в оборот підприємства коштів інших підприємств, організацій та осіб. Як і дебіторська, кредиторська заборгованість є необхідною та допустимою в разі її виникнення та існування без порушень діючого порядку розрахунків.

Неприпустима заборгованість обумовлена порушенням чинних правил і строків розрахунків, фінансової дисципліни або безгосподарністю. Наявність такої заборгованості відображає несприятливе фінансове становище підприємства.

До недопустимої кредиторської заборгованості відносять:

- прострочені розрахунки за товари, роботи, послуги;
- прострочені розрахунки за авансами отриманими;
- перевищення сум цільових позик над їх витратою.

У процесі аналізу необхідно:

- а) встановити склад і величину дебіторської і кредиторської заборгованості і їх зміну за звітний період;
- б) визначити розміри неприпустимої заборгованості і її зменшення;
- в) розрахувати сальдо розрахункового балансу.

Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості виконують на основі таблиці 13.

Таблиця 13 – Розрахунковий баланс підприємства, тис. грн

Актив	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення, +, -	Пасив	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення, +, -
I Необоротні активи 1 Довгострокові фінансові інвестиції: - які обліковують за методом участі в капіталі інших підприємств - інші фінансові інвестиції 2 Довгострокова дебіторська заборгованість 3 Відстрочені податкові активи <i>Разом</i> II Оборотні активи 1 Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги 2 Дебіторська заборгованість за розрахунками: - за виданими авансами - із бюджетом - у тому числі з податку на прибуток 3 Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків 4 Інша дебіторська заборгованість <i>Разом</i> III Необоротні активи, утримувані для продажу, і групи вибуття <i>ПАСИВНЕ САЛЬДО РОЗРАХУНКОВОГО БАЛАНСУ</i>				I Довгострокові зобов'язання і забезпечення 1 Відстрочені податкові зобов'язання 2 Довгострокові кредити банків 3 Довгострокові забезпечення 4 Інші довгострокові зобов'язання <i>Разом</i> II Поточні зобов'язання і забезпечення 1 Короткострокові кредити банків 2 Поточна кредиторська заборгованість: - за довгостроковими зобов'язаннями - товари, роботи, послуги - розрахунками з бюджетом - у тому числі з податку на прибуток - розрахунками за страхування - розрахунками з оплати праці 3 Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами 4 Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками 5 Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків 6 Поточні забезпечення 7 Доходи майбутніх періодів 8 Інші поточні зобов'язання <i>Разом</i> <i>АКТИВНЕ САЛЬДО РОЗРАХУНКОВОГО БАЛАНСУ</i>			
Баланс				Баланс			

Співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованостями відображає сальдо розрахункового балансу.

Якщо дебіторська заборгованість на певний момент перевищує кредиторську, то виникає активне сальдо розрахункового балансу.

Активне сальдо розрахункового балансу означає, що частина оборотних активів підприємства вилучена з господарського обороту. Це може викликати у підприємства фінансові труднощі.

Пасивне сальдо розрахункового балансу виникає в тому випадку, якщо на певний момент кредиторська заборгованість перевищує дебіторську і дорівнює різниці між ними. Пасивне сальдо розрахункового балансу показує, що, здійснюючи розрахунки, підприємство залучило у свій оборот коштів більше, ніж вилучило з нього. Наявність пасивного сальдо може бути обумовлено нестачею власних оборотних активів, наявністю в підприємства зайвих невикористаних запасів товарно-матеріальних цінностей, що свідчить про несприятливий фінансовий стан.

Щодо фінансової стійкості і платоспроможності підприємства, то бажана наявність активного сальдо розрахункового балансу, тому що це свідчить про наявність певного надлишку платіжних засобів.

5.2 Аналіз наявності та використання джерел господарських засобів підприємства

5.2.1 Оцінювання складу і динаміки джерел господарських засобів

Капітал – це загальна вартість засобів виробництва, спрямована на формування активів підприємства. Капітал вказує джерела фінансування майна підприємства і відображений у пасиві балансу. Класифікацію джерел коштів підприємства, яка може бути використана під час аналізу фінансової стійкості підприємства, згруповано за даними пасиву балансу. Так, у ньому досить чітко відокремлені власні та залучені пасиви підприємства. Слід

зазначити, що пасиви в балансі відображені в порядку зменшення строків погашення, тобто від тих, які повертати не треба (власні), до найбільш термінових зобов'язань – кредиторської заборгованості.

Окремі складові капіталу прийнято прирівнювати до власних, оскільки їх повернення не передбачено – це «Довгострокові забезпечення», «Цільове фінансування», «Поточні забезпечення» і «Доходи наступних періодів». Однак вони не є власними, оскільки не можуть бути вільно використані підприємством, а мають цільове призначення. Тому вони відображені в II та III розділах пасиву балансу.

Динаміку і структуру капіталу підприємства аналізують як і активи.

Аналіз динаміки джерел господарських засобів виконують у таблиці 14.

Таблиця 14 – Аналіз динаміки джерел господарських засобів підприємства, тис. грн

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)	Темп зростання, %
1	2	3	4	5
I Власний капітал				
II Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
III Поточні зобов'язання і забезпечення				
IV Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, і групами вибуття				
Баланс				

У процесі аналізу з'ясовують причини зміни загальної суми джерел господарських засобів. Збільшення джерел власних джерел – явище позитивне і відображає зростання фінансової незалежності та фінансової стійкості.

Для характеристики складу джерел господарських засобів складають таблицю 15.

Таблиця 15 – Аналіз структури джерел господарських засобів

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення (+, -)	
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питомої ваги, %
1	2	3	4	5	6	7
I Власний капітал						
II Довгострокові зобов'язання і забезпечення						
III Поточні зобов'язання і забезпечення						
IV Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, і групами вибуття						
Баланс						

Склад власного капіталу та інформація про його зміни відображені в розділі I балансу і звіті про власний капітал (форма 4).

Найважливішим джерелом господарських засобів поповнення власних джерел підприємства є прибуток, отриманий у звітному періоді.

Оборотність власних фінансових ресурсів показує швидкість обороту вкладених у виробництво власних фінансових ресурсів. Повільна оборотність свідчить про бездіяльність частини власних фінансових ресурсів і необхідність пошуку альтернативних можливостей вкладення ресурсів.

Для оцінювання власних джерел господарських засобів складають таблицю 16.

Таблиця 16 – Аналіз динаміки власних джерел господарських засобів, тис. грн

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)	Темп зростання, %
1 Зареєстрований капітал				
2 Капітал у дооцінках				
3 Додатковий капітал				
4 Резервний капітал				
5 Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)				
6 Неоплачений капітал				
7 Вилучений капітал				
Разом				

Для оцінювання складу власних джерел господарських засобів складають таблицю 17.

Таблиця 17– Аналіз структури власних джерел господарських засобів

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення (+, -)		Темп зростання, %
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питомої ваги, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
1 Зареєстрований капітал							
2 Капітал у дооцінках							
3 Додатковий капітал							
4 Резервний капітал							
5 Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)							
6 Неоплачений капітал							
7 Вилучений капітал							
Разом							

Окремо розглянемо класифікацію залучених коштів. У балансі залучені кошти поділені за строком повернення на довгострокові (повернення яких передбачено не раніше року з дати складання балансу, II розділ пасиву) і короткострокові – поточні (III розділ пасиву). Для оцінювання складу джерел залучених коштів складають таблицю 18.

Таблиця 18 – Аналіз структури залучених коштів

Показник	На початок року		На кінець року		Абсолютне відхилення (+, -)	
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питомої ваги, %
1	2	3	4	5	6	7
1 Довгострокові зобов'язання і забезпечення						
2 Поточні зобов'язання і забезпечення						
3 Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, і групами вибуття						
Разом						

Усі статті активу та пасиву балансу взаємопов'язані між собою, тобто кожна стаття активу має свої рекомендовані джерела фінансування, наведені в пасиві.

5.3 Аналіз звіту про фінансові результати

5.3.1 Аналіз доходів і витрат операційної діяльності

Звіт про фінансові результати (форма 2) – це звіт про доходи, витрати, прибутки і збитки підприємства за звітний період. Крім того, у звіті відображають інший сукупний дохід і сукупний дохід підприємства.

Найбільш вживаною є класифікація доходів і витрат підприємства за видами діяльності.

У рамках господарської діяльності підприємства виділяють діяльність операційну та іншу. У свою чергу операційна діяльність включає основну та іншу операційну; інша діяльність містить у собі фінансову та інвестиційну.

Розрахунок фінансових результатів підприємства за звітний період у першому розділі Звіту про фінансові результати здійснюють поступово за видами діяльності накопиченим підсумком: з основної, операційної та загальної діяльності. Аналіз доходів і витрат за видами діяльності підприємства надати в таблиці 19.

Таблиця 19 – Горизонтальний аналіз звіту про фінансові результати підприємства

Показник	Минулий рік, тис. грн	Звітний рік, тис. грн	Абсолютне відхилення (+, -) тис. грн	Відносне відхилення, %	Темп зростання, %
1	2	3	4	5	6
Чистий дохід (виторг) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)					
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)					
Валовий прибуток (збиток)					
Інші операційні доходи					
Адміністративні витрати					
Витрати на збут					
Інші операційні витрати					
Фінансовий результат від операційної діяльності					
Фінансові доходи					
Фінансові витрати					
Інші доходи					
Інші витрати					
Фінансовий результат до оподаткування					
Податок на прибуток					
Чистий прибуток (збиток)					

Аналіз структури витрат за видами діяльності підприємства надати в таблиці 20.

Таблиця 20 – Аналіз структури витрат за видами діяльності на підставі звіту про фінансові результати

Показник	Минулий період		Звітний період		Абсолютне відхилення (+, -)	
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %
1	2	3	4	5	6	7
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)						
Адміністративні витрати						
Витрати на збут						
Інші операційні витрати						
Фінансові витрати						
Інші витрати						
Разом						

У розділі «Елементи операційних витрат» відображають витрати операційної діяльності: матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати.

У таблиці 21 надати горизонтальний аналіз елементів операційних витрат.

Таблиця 21 – Аналіз динаміки операційних елементів

Показник	Минулий рік, тис. грн	Звітний рік, тис. грн	Абсолютне відхилення (+, -) тис. грн	Відносне відхилення, %	Темп зростання, %
Матеріальні затрати					
Витрати на оплату праці					
Відрахування на соціальні заходи					
Амортизація					
Інші операційні витрати					
Разом					

У таблиці 22 надати структурний аналіз елементів операційних витрат.

Таблиця 22 – Аналіз структури операційних елементів

Показник	Минулий період		Звітний період		Абсолютне відхилення (+, -)	
	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %
Матеріальні затрати						
Витрати на оплату праці						
Відрахування на соціальні заходи						
Амортизація						
Інші операційні витрати						
Разом						

5.4 Аналіз платоспроможності та ліквідності підприємства

Підприємство вважають платоспроможним, якщо його активи більше, ніж усі його зобов'язання, тобто активи підприємства перевищують суму третього і четвертого розділів пасиву. Ця умова виконувана практично для будь-якого підприємства.

Ліквідність активів передбачає безперешкодне перетворення майна на гроші. Ступінь ліквідності активів залежить від строку перетворення їх на грошові кошти під час нормального виробничого процесу.

Ліквідність балансу – це один із методів визначення ліквідності підприємства, який передбачає порівняння груп наявних активів із відповідними зобов'язаннями. Ліквідність балансу показує рівень покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких на гроші відповідає строкам погашення зобов'язань.

Процес визначення ліквідності балансу складається з трьох етапів:

1) розподіл активів на чотири групи залежно від ступеня ліквідності (A1-A4);

2) розподіл капіталу підприємства на чотири групи залежно від передбаченого строку сплати (повернення) (П1-П4);

3) порівняння відповідних видів активів і капіталу.

Залежно від рівня ліквідності активи підприємства поділяють на такі групи:

1 Найбільш ліквідні активи (A1) – це суми за всіма статтями грошей і їхніх еквівалентів, тобто кошти, які можна негайно використати для поточних розрахунків. До цієї групи належать також короткострокові фінансові вкладення, цінні папери, які можна прирівняти до грошей.

2 Активи, що швидко можна реалізувати (A2), – це активи, для перетворення яких на гроші потрібний певний час. До цієї групи включають дебіторську заборгованість.

3 Активи, що реалізовані повільно (A3), – це статті розділу II активу балансу, які включають запаси та інші оборотні активи. Запаси потребують обробки для отримання готової продукції, яку можна було б продати, а на все це потрібний час. До того ж готова продукція не може бути реалізована негайно, поки немає покупця.

4 Активи, що важко реалізувати (A4), – це активи, які передбачено використовувати в господарській діяльності протягом тривалого періоду. До цієї групи включають усі статті першого розділу активу балансу «Необоротні активи».

Пасиви балансу відповідно до зростання строків погашення зобов'язань групують так:

1 Негайні пасиви (П1) – це кредиторська заборгованість, сплата якої є найбільш терміною, розрахунки за дивідендами, своєчасно не погашені кредити.

2 Короткострокові пасиви (П2) – це короткострокові кредити банків, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, векселі видані, інші поточні зобов'язання.

3 Довгострокові пасиви (П3) – це довгострокові зобов'язання, сплата яких передбачена не раніше року з дати складання балансу – рядки II розділу пасиву балансу.

4 Постійні пасиви (П4) – це статті першого розділу пасиву балансу і кошти, прирівняні до власних, – складові II і III розділів пасиву, сплата яких не передбачена за жодних умов.

Баланс вважають абсолютно ліквідним, якщо він задовольнятиме такі умови:

а) найбільш ліквідні активи перевищують негайні пасиви (або дорівнюють їм). Це співвідношення характеризує поточну (негайну) ліквідність підприємства в строк до трьох місяців:

$$A1 \geq П1;$$

б) активи, що швидко реалізовані, дорівнюють короткостроковим пасивам або більші за них. Співвідношення характеризує перспективну ліквідність підприємства в строк три-шість місяців:

$$A2 \geq П2;$$

в) активи, що реалізують повільно, дорівнюють довгостроковим пасивам або більші за них. Співвідношення характеризує перспективну ліквідність підприємства в строк 6-12 місяців:

$$A3 \geq П3;$$

г) активи, що важко реалізовані, менші, ніж постійні пасиви:

$$A4 \leq П4.$$

Це співвідношення є балансуєчим. Його виконання свідчить про наявність загальної ліквідності балансу підприємства і одночасно характеризує як загальну ліквідність підприємства, так і його фінансову стійкість.

Оцінюючи ліквідність балансу, потрібно визначити активи і пасиви за групами та їх співвідношення на початок і кінець звітного періоду.

Ліквідність підприємства – це здатність підприємства оплатити свої поточні зобов'язання. Підприємство ліквідне, якщо його оборотні кошти (сума другого і третього розділів активу) більше, ніж його поточні зобов'язання (третій розділ пасиву).

Для кількісного оцінювання ступеня ліквідності підприємства розраховують такі показники:

1 Коефіцієнт покриття – відношення загальної суми оборотних коштів до поточних зобов'язань. Нормативна величина $2/2,5$.

2 Уточнений коефіцієнт покриття (коефіцієнт середньої ліквідності) – відношення суми легко реалізованих активів, куди входять грошові кошти і вкладення, дебіторська заборгованість і виробничі запаси, до поточних зобов'язань. Уточнений коефіцієнт покриття має бути більше одиниці і менше двох, що свідчить про нормальну ліквідність.

3 Коефіцієнт швидкої ліквідності – відношення суми ліквідних активів, тобто грошових коштів і вкладень і коштів у розрахунках, до короткострокових зобов'язань. Нормативна величина цього коефіцієнта $0,7/0,8$.

4 Коефіцієнт абсолютної ліквідності – відношення грошових коштів і вкладень до поточних зобов'язань. Для забезпечення ліквідності підприємства вважають достатньою величину цього коефіцієнта $0,2/0,25$.

5 Коефіцієнт матеріального покриття – відношення суми запасів і витрат до поточних зобов'язань. Зростання цього коефіцієнта свідчить про зниження ліквідності.

6 Час обороту ліквідних активів – відношення суми ліквідних активів (грошових коштів, вкладень і дебіторської заборгованості) до суми одноденних витрат підприємства.

Час обороту ліквідних активів показує, скільки днів підприємство може здійснювати господарську діяльність без додаткових джерел надходжень.

7 Найзагальнішим показником ліквідності є коефіцієнт загальної платоспроможності, який вказує частку всіх зобов'язань підприємства, які можуть бути сплачені за рахунок наявних оборотних активів, – відношення суми оборотних активів до суми довгострокових і поточних зобов'язань.

8 Вважають, що в підприємства на поточному рахунку має бути залишок коштів, який дорівнює різниці між кредиторською заборгованістю всіх видів, строки оплати якої настають протягом певного найближчого періоду, і поточною дебіторською заборгованістю на користь підприємства, платежі за якою очікують у той самий період. Ступінь платіжної готовності підприємства визначають за допомогою коефіцієнта платіжної готовності, який розраховують як відношення грошових коштів до різниці між кредиторською та дебіторською заборгованостями.

Для оцінювання ступеня ліквідності та платоспроможності підприємства складають таблицю 23.

Таблиця 23 – Аналіз ступеня платоспроможності та ліквідності підприємства

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)
1	2	3	4
1 Господарські засоби підприємства / активи, тис. грн			
2 Оборотні активи, тис. грн, у тому числі:			
- грошові кошти і вкладення			
- дебіторська заборгованість			
- запаси			
- із них: виробничі запаси			
3 Позикові джерела коштів, тис. грн:			
- довгострокові зобов'язання і забезпечення			
- короткострокові кредити та позики			
- поточна заборгованість			

Продовження таблиці 23

1	2	3	4
4 Коефіцієнт покриття (загальної, поточної ліквідності)			
5 Коефіцієнт середньої ліквідності			
6 Коефіцієнт швидкої ліквідності			
7 Коефіцієнт абсолютної ліквідності			
8 Коефіцієнт матеріального покриття			
9 Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн			
10 Одноденні витрати, тис. грн			
11 Час обороту ліквідних активів, дні			
12 Коефіцієнт загальної платоспроможності			
13 Коефіцієнт платіжної готовності			

5.5 Аналіз фінансової стійкості підприємства

5.5.1 Оцінювання ступеня маневреності джерел господарських засобів підприємства

Як фінансову стійкість підприємства розуміють його незалежність від зовнішніх джерел фінансування. Фінансово стійким вважають підприємство, яке після сплати всіх зобов'язань здатне продовжувати нормальну виробничу діяльність, тобто забезпечене достатньою кількістю оборотних засобів, зокрема запасів. Для визначення ступеня фінансової стійкості можна використовувати абсолютні та відносні показники.

Для попереднього оцінювання використовують показник власні оборотні кошти (ВОК), який іноді називають мірилом фінансової стійкості підприємства, – різниця між розміром власного капіталу підприємства і його необоротних активів, він характеризує частину власного капіталу, за рахунок якої фінансовані оборотні активи підприємства, або частину оборотних активів, які фінансовані за рахунок власного капіталу:

$$\text{ВОК} = \text{ВК} - \text{НА},$$

де ВК – власний капітал і кошти, прирівняні до нього;

НА – необоротні активи.

Інший абсолютний показник фінансової стійкості – робочий капітал (РК), який дорівнює різниці між оборотними активами та поточними зобов'язаннями підприємства, він характеризує частину оборотних активів, яка фінансована за рахунок довгострокових джерел (власного капіталу і довгострокових зобов'язань):

$$РК = ОА - ПЗб,$$

де ОА – оборотні активи підприємств;

ПЗб – поточні зобов'язання.

Власні джерела коштів підприємства, а також довгострокові кредити банку використовують для формування необоротних активів підприємства і забезпечення мінімальної потреби в оборотних коштах.

Співвідношення між джерелами коштів, що направлені в основні оборотні кошти, відображує коефіцієнт маневреності: відношення джерел власних оборотних коштів до загальної суми джерел власних коштів. Коефіцієнт маневреності відображає частку капіталу підприємства, якою воно може оперативнo маневрувати. Чим вище цей коефіцієнт, тим більша фінансова стійкість підприємства.

Величину власних джерел оборотних коштів підприємства визначають як різницю між сумою власних джерел коштів, довгострокових кредитів і позик і необоротними активами підприємства – різниця між сумою підсумків першого і другого розділів пасиву балансу та першого розділу активу балансу.

Розрахунки виконують у таблиці 24.

Таблиця 24 – Розрахунок власних джерел оборотних коштів підприємства,
тис. грн

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)
1	2	3	4
1 Джерела власних коштів			
2 Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
3 Разом довгострокові фінансові ресурси			
4 Необоротні активи			
5 Власні оборотні кошти			
6 Робочий капітал			
7 Наявність власних джерел оборотних коштів (рядок 3 – рядок 4)			
8 Коефіцієнт маневреності, % (рядок 5: рядок 1 $\times$ 100)			

Фінансову стійкість підприємства оцінюють за рівнем забезпеченості запасів джерелами фінансування.

Вартість запасів (З) порівнюють із переліком таких джерел їх фінансування:

- власні оборотні кошти (ВОК);
- довгострокові джерела фінансування (ДДФ = ВОК + ДЗБ);
- загальна сума джерел фінансування (ЗДФ = ДДФ + ККБ, де ККБ – короткострокові кредити банків для фінансування запасів).

За рівнем достатності різних видів джерел фінансування для покриття потреби в запасах розрізняють чотири типи фінансової стійкості:

– абсолютна короткострокова фінансова стійкість підприємства. У цьому випадку запасів менше, ніж власних оборотних коштів ($ВОК \geq З$), тобто всі запаси фінансовані за власний рахунок, і підприємство незалежне від зовнішніх кредиторів;

– нормальна фінансова стійкість. У цьому випадку запаси перевищують розмір власних оборотних коштів, але їх менше, ніж довгострокових джерел фінансування ($ДДФ \geq З \geq ВОК$). Такий випадок

фінансової стійкості є найбільш бажаним для функціонуючої комерційної організації;

– нестійкий поточний фінансовий стан – запасів більше, ніж довгострокових джерел фінансування, і підприємство залучає додаткові джерела покриття запасів (ККБ), які за нормального функціонування підприємства не обґрунтовані ($ЗДФ \geq З \geq ДДФ$);

– кризовий фінансовий стан. Така ситуація виникає в разі, коли для покриття запасів загальної допустимої суми джерел фінансування не вистачає ($З \geq ДДФ$). Це означає, що підприємство не спроможне своєчасно розплатитися зі своїми кредиторами без залучення коштів, вкладених у запаси, а це в умовах ринкових відносин може призвести до банкрутства.

5.5.2 Аналіз показників фінансової стійкості підприємства

Загальна сума джерел господарських засобів включає, крім власних джерел господарських засобів, довгострокові і поточні зобов'язання, склад яких відображений у розділах II і III пасиву балансу.

Фінансова стійкість підприємства залежить від співвідношення власних і позикових джерел господарських засобів, темпів поповнення власних джерел господарських засобів, ступеня залучення довгострокових зобов'язань, раціональності вкладення фінансових ресурсів в активи підприємства.

Фінансову стійкість характеризують за такими показниками:

1 Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) – відношення джерел власних джерел господарських засобів до валюти балансу.

2 Питома вага позикових джерел господарських засобів – відношення суми позикових джерел коштів до валюти балансу.

3 Коефіцієнт боргу – відношення позикових джерел господарських засобів до власних джерел господарських засобів.

4 Коефіцієнт довгострокового залучення позикових джерел господарських засобів – відношення суми довгострокових кредитів і позикових коштів до власних джерел господарських засобів плюс довгострокові кредити і позикові кошти.

5 Коефіцієнт інвестування власних ресурсів – відношення суми необоротних активів до власних джерел господарських засобів.

6 Коефіцієнт інвестування довгострокових фінансових ресурсів – відношення необоротних активів до суми джерел власних джерел господарських засобів і довгострокових кредитів і позиків.

Визначена економічними дослідженнями теоретична величина коефіцієнта автономії має бути 0,5, після чого підприємство втрачає фінансову стійкість. Звідси випливає, що питома вага позикових джерел не має бути більше 0,5, а коефіцієнт боргу не має перевищувати одиницю. Це означає, що якщо підприємство на 1 грн власних джерел залучає стільки ж або більше позикових, то воно фінансово нестійке (власні джерела не перевищують позикові).

Вважають за доцільне, щоб необоротні активи на 50 % були фінансовані за рахунок власних джерел господарських засобів і на 50 % за рахунок довгострокових кредитів. Звідси випливають такі теоретичні значення коефіцієнтів: коефіцієнт довгострокових позикових джерел має бути менше 0,5; коефіцієнт інвестування власних фінансових ресурсів має бути більше одиниці, але менше двох; коефіцієнт інвестування довгострокових ресурсів має бути менше одиниці, що відповідає ситуації, коли довгострокові фінансові ресурси покривають всі необоротні та частково оборотні активи підприємства.

Для оцінювання динаміки джерел господарських засобів підприємства та показників його фінансової стійкості складають таблицю 25.

Таблиця 25 – Аналіз динаміки джерел господарських засобів і показники фінансової стійкості

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)
1	2	3	4
1 Разом грошові кошти і їхні еквіваленти, тис. грн			
2 Джерела власних джерел, тис. грн			
3 Позикові джерела коштів, тис. грн:			
- довгострокові зобов'язання і забезпечення			
- короткострокові кредити і позикові кошти			
- поточна заборгованість			
4 Коефіцієнт автономії			
5 Питома вага позикових джерел			
6 Коефіцієнт боргу			
7 Коефіцієнт довгострокового залучення позикових джерел			
8 Коефіцієнт інвестування власних ресурсів			
9 Коефіцієнт інвестування довгострокових ресурсів			

Наведений перелік відносних показників не є вичерпним. Він може бути продовжений іншими коефіцієнтами.

5.6 Аналіз ділової активності та показників оборотності

Як ділову активність підприємства розуміють ефективність (якість) використання ним своїх ресурсів. Аналіз її полягає в досліджуванні рівнів і динаміки фінансових коефіцієнтів оборотності, які є відносними показниками фінансових результатів діяльності підприємства.

1 Коефіцієнт оборотності активів – відношення чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до суми активів підприємства.

2 Коефіцієнт оборотності оборотних активів – відношення чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до суми оборотних активів.

3 Коефіцієнт оборотності виробничих запасів – відношення чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до суми виробничих запасів.

4 Коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва – відношення чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до суми незавершеного виробництва.

5 Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості – відношення чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до суми дебіторської заборгованості.

6 Коефіцієнт оборотності грошових коштів – відношення чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до суми грошових коштів.

7 Коефіцієнт оборотності готової продукції – відношення чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до суми готової продукції.

8 Коефіцієнт оборотності основних засобів – відношення чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до суми основних засобів за залишковою вартістю.

9 Коефіцієнт оборотності власного капіталу – відношення чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до суми власного капіталу.

10 Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості – відношення чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до суми кредиторської заборгованості.

11 Тривалість одного обороту – відношення кількості днів (365) до коефіцієнта оборотності.

12 Операційний цикл – сума тривалості одного обороту дебіторської заборгованості та тривалості одного обороту запасів.

13 Фінансовий цикл – різниця між операційним циклом і тривалістю одного обороту кредиторської заборгованості.

Щодо ділової активності, то ці показники не мають збільшуватись у часі, а фінансовий цикл – мати від’ємне значення.

Для оцінювання ділової активності підприємства та показників оборотності складають таблицю 26.

Таблиця 26 – Аналіз показників оборотності

Показник	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду	Абсолютне відхилення (+, -)
1	2	3	4
Коефіцієнт оборотності активів			
Тривалість одного обороту активів			
Коефіцієнт оборотності оборотних активів			
Тривалість одного обороту оборотних активів			
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів			
Тривалість одного обороту виробничих запасів			
Коефіцієнт оборотності готової продукції			
Тривалість одного обороту готової продукції			
Коефіцієнт оборотності незавершеного виробництва			
Тривалість одного обороту незавершеного виробництва			
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості			
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості			
Коефіцієнт оборотності основних засобів			
Тривалість одного обороту основних засобів			
Коефіцієнт оборотності власного капіталу			
Тривалість одного обороту власного капіталу			
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості			
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості			
Операційний цикл			
Фінансовий цикл			

Для позитивної характеристики ділової активності підприємства рекомендовано виконання певних співвідношень:

- $t_{об\ З} > t_{об\ ДЗ}$, тобто реалізація виготовленої продукції має відбуватися швидше, ніж її виробництво;

- $t_{об\ КЗ} > t_{об\ ДЗ}$, тобто час повернення кредиторської заборгованості має перевищувати строк інкасації дебіторської заборгованості. Це вказує на те, що підприємство користується залученими коштами на кращих умовах, ніж надає своїм споживачам-дебіторам;

- $t_{об\ КЗ} > t_{Ф.Ц.}$, тобто час використання кредиторської заборгованості має перевищувати тривалість фінансового циклу. Це означає, що підприємство більше часу функціонує за рахунок залучених коштів, ніж власних.

5.7 Аналіз фінансових результатів і рентабельності

Основними результатами фінансової діяльності підприємства є сума отриманого доходу і прибуток. У процесі аналізу необхідно охарактеризувати фінансові результати підприємства, їхню величину і причини зміни рентабельності підприємства.

Аналізують прибуток методом порівняння фактичних даних за звітний період із фактичними даними за попередній період.

Прибуток формується як різниця між доходом від реалізації продукції і витратами на її виробництво та продаж. Якщо витрати перевищують грошові надходження підприємства, мають місце збитки. Порядок визначення чистого фінансового результату наведено у Звіті про фінансові результати.

Прибуток, як позитивний фінансовий результат діяльності підприємства (ФР), визначають співставленням розмірів доходу (Д) і витрат (В). Тобто існує адитивна залежність.

Для оцінювання фінансових результатів і їх зміни за звітний період складають таблицю 27.

Таблиця 27 – Аналіз фінансових результатів підприємства

Показник	Минулий рік, тис. грн	Звітний рік, тис. грн	Абсолютне відхилення (+, -), тис. грн	Відносне відхилення, %	Темп зростання, %
Валовий прибуток (збиток)					
Фінансовий результат від операційної діяльності					
Фінансовий результат до оподаткування					
Податок на прибуток					
Чистий прибуток (збиток)					

Рентабельність – це відносний показник прибутковості, співвідношення витрачених коштів, фінансових ресурсів або виробничої продукції.

Для аналізу розраховують кілька показників рентабельності:

Перша група – показники, які базовані на витратному підході, визначають як відношення прибутку до витрат:

- рентабельність продукції – відношення прибутку до собівартості;
- рентабельність операційної діяльності – відношення прибутку до витрат операційної діяльності;
- рентабельність інвестиційної діяльності – відношення прибутку до витрат інвестиційної діяльності;
- рентабельність звичайної діяльності – відношення прибутку до витрат звичайної діяльності.

Друга група – показники, які характеризують прибутковість продажів, визначають як відношення прибутку до суми доходів:

- рентабельність продажів окремих видів продукції – відношення прибутку до суми доходів від реалізації окремих видів продукції;

- загальна рентабельність продажів – відношення прибутку до загальної суми доходів від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг.

Третя група – показники, які базовані на ресурсному підході, визначають як відношення прибутку до суми або частки авансованого капіталу:

- рентабельність активів (рентабельність підприємства) – відношення прибутку до валюти балансу (загальної суми господарських засобів підприємства / активів підприємства);

- рентабельність підприємства (усіх ресурсів) – відношення прибутку до загальної суми джерел коштів підприємства;

- рентабельність основного капіталу (рентабельність основних засобів (фондовіддача)) – відношення прибутку до суми основних засобів за залишковою вартістю;

- рентабельність оборотного капіталу – відношення прибутку до суми оборотних активів;

- рентабельність власного капіталу – відношення прибутку до суми власного капіталу;

- рентабельність довгострокових ресурсів – відношення прибутку до суми джерел власних коштів і довгострокових кредитів і позик.

Розміри прибутку, одержувані з 1 грн активів підприємства або 1 грн фінансових ресурсів, тотожні і висловлюють рентабельність роботи підприємства в цілому.

Показники рентабельності всіх ресурсів (рентабельності підприємства) $R_{в.р.}$ і рентабельності власних ресурсів $R_{с.р.}$ взаємопов'язані:

$$R_{в.р.} = R_{с.р.} \times K_{а.в.},$$

де $K_{а.в.}$ – коефіцієнт автономії.

Звідси

$$\Delta R_{в.р.} \times K_{а.в.} = \Delta K_{а.в.} \times R^6;$$

$$\Delta R_{в.р.} \times R_{с.р.} = \Delta R_{с.р.} \times K^0_{а.в.},$$

де індекси б, о означають відповідно базисний і звітний періоди.

Взаємопов'язані так само і показники рентабельності активів R_a і рентабельності продукції R_n :

$$R_a = R_n \times K_{oa},$$

де K_{oa} – коефіцієнт оборотності активів підприємства.

Отже,

$$\Delta R_a R_n = \Delta R_n \times K^6;$$

$$\Delta R_a K_{oa} = \Delta K_{oa} \times R_n.$$

Для оцінювання рентабельності складають таблицю 28.

Таблиця 28 – Аналіз показників рентабельності підприємства

Показник	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення (+, -)
1	2	3	4
1 Рентабельність підприємства (активів, усіх ресурсів)			
2 Рентабельність власних ресурсів			
3 Рентабельність основного капіталу (основних засобів (фондовіддача))			
4 Рентабельність оборотного капіталу			
5 Рентабельність довгострокових ресурсів			
6 Рентабельність продажів			
7 Рентабельність продукції			
8 Рентабельність операційної діяльності			
9 Рентабельність інвестиційної діяльності			
10 Рентабельність звичайної діяльності			

5.8 Аналіз беззбитковості (CVP-аналіз) для ухвалення управлінських рішень

Для підприємства виникають питання, який обсяг діяльності забезпечить відшкодування витрат, яку кількість потрібно реалізувати для отримання прибутку, інші питання для ухвалення управлінських рішень. Відповіді на ці питання можна отримати за допомогою CVP-аналізу.

CVP-аналіз (Cost - Volume - Profit analysis), відомий як аналіз взаємозв'язку «витрати - обсяг - прибуток», або аналіз беззбитковості, операційний аналіз є базовим інструментом управлінського обліку.

CVP-аналіз:

- застосовують для обґрунтування насамперед короткострокових управлінських рішень, зокрема оцінювання зміни прибутку під впливом обсягу виробництва (продажів) продукції, ціни продажів, питомих змінних витрат, сукупних постійних витрат; вирішення ряду управлінських завдань, коло яких пов'язане з визначенням потенційних прибутків і збитків, встановленням цін продажів на продукцію і можливістю їх зниження, вирішенням питань про обсяги виробництва/продажу продукції, зміну структури витрат і асортименту продукції;

- пов'язаний із визначенням точки беззбитковості, маржинального доходу, операційного важеля, розрахунком абсолютних і відносних показників (відсотків, коефіцієнтів), застосуванням методів елементарної математики і нескладних статистичних прийомів;

- передбачає системне дослідження взаємозв'язку таких показників, як витрати, обсяг реалізації та прибуток.

На підставі проведеного аналізу з'являється можливість моделювати співвідношення цих показників із вибором оптимальної моделі.

Зокрема, визначають:

- обсяг реалізації, який забезпечує відшкодування всіх витрат і отримання бажаного прибутку;
- величину прибутку за певного обсягу реалізації;
- вплив змін величини витрат, обсягу та ціни реалізації на прибуток підприємства;
- оптимальну структуру витрат тощо.

Беззбитковість – це такий стан діяльності підприємства за звітний період, протягом якого підприємство не отримує прибутку для власного використання, а тільки отриманими доходами від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) покриває витрати на виробництво.

В управлінських моделях, що ґрунтовані на вивченні взаємозв'язку витрат, обсягу виробництва і прибутку, особливу увагу приділено аналізу випуску продукції, що дає змогу керівництву визначати *критичну (мертву) точку* – рівень продажу, за якого витрати дорівнюють виторгу від реалізації всієї продукції.

Точку беззбитковості в грошових одиницях розраховують за такою формулою:

Чистий дохід (виторг) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) = Змінні витрати + Постійні витрати + Прибуток.

У точці беззбитковості прибуток дорівнює нулю.

Точка беззбитковості = Змінні витрати + Постійні витрати.

Виходячи з цього, можна визначити точку беззбитковості в натуральних одиницях.

Точку беззбитковості в натуральних одиницях розраховують за такою формулою:

Точка беззбитковості в натуральних одиницях = Точка беззбитковості в грошових одиницях + Ціна за одиницю.

Аналіз беззбитковості призначений відповісти на найважливіші запитання, що постають перед підприємством на всіх етапах грошового

обігу. Основні елементи операційного аналізу: операційний важіль (леверидж), поріг рентабельності, запас фінансової міцності підприємства.

Фактор операційного важеля визначають як відношення маржинального доходу до суми чистого прибутку.

Операційний важіль (леверидж) визначають як відношення зміни операційного прибутку до зміни обсягу реалізації, або як відношення маржинального доходу до суми прибутку.

Поріг рентабельності визначають як відношення постійних витрат до питомої ваги маржинального доходу в загальній сумі чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) або маржинального доходу на одиницю.

Маржинальний дохід визначають як суму валового прибутку та постійних витрат або як різницю між сумою чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і змінних витрат.

Валовий прибуток – це різниця між сумою чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Питому вагу маржинального доходу в загальній сумі чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначають як відношення маржинального доходу до чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Запас фінансової міцності – різниця між сумою чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і порогу рентабельності, помноженого на 100 %, або різниця між сумою чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і точкою беззбитковості в грошових одиницях.

Коефіцієнт запасу міцності визначають як відношення запасу фінансової міцності до чистого доходу (виторгу) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), помноженого на 100 %.

Визначити за умов, що змінні витрати за звітний період складають 75 % собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), за попередній – 80 % собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг):

- 1) точку беззбитковості в натуральних і грошових вимірниках;
- 2) операційний важіль (леверидж);
- 3) поріг рентабельності;
- 4) запас міцності та коефіцієнт запасу міцності.

Обґрунтувати управлінське рішення про фінансовий стан підприємства.

Структура роботи

1 Структура роботи складається зі змісту, вступу, відповіді на теоретичне запитання, практичної частини, висновку та списку використаних джерел. У разі необхідності наводять додатки.

2 На початку відповіді на теоретичне запитання наводять повний текст запитання.

3 Наприкінці роботи наводять список використаних джерел, на який у тексті відповідей мають бути посилання.

4 Відповідь на запитання має бути чіткою, повною, послідовною, із чітким виділенням усіх складових запитання.

5 Не можна дублювати текст із літератури і додавати в роботу матеріал, що не є відповіддю на запитання.

6 Практична частина має містити розрахункові таблиці, Баланс (форма 1), Звіт про фінансові результати (форма 2), висновки після кожної таблиці та загальний.

6 ВИМОГИ ЩОДО ЗАХИСТУ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Завершену курсову роботу, підписану автором і керівником, подають на кафедру не пізніше, ніж за десять днів до призначеного строку захисту. Одночасно з роботою надають рецензію керівника.

Питання про допуск курсової роботи для захисту вирішує керівник роботи і фіксує підписом на титульному аркуші.

Завершеність і якість виконання курсової роботи оцінює в рецензії керівник. У рецензії відзначають переваги та недоліки виконаної роботи. На підставі їх узагальнення рецензент робить висновок про відповідність курсової роботи вимогам закладу вищої освіти. У рецензії мають бути зазначені відповідність змісту і структури курсової роботи її темі; повнота досягнення мети (цілей), сформульованої у вступі; ступінь самостійності та ініціативи здобувача; уміння користуватися різними джерелами інформації; здатність здобувача до навчально-дослідницької діяльності; цінність висновків і пропозицій, зроблених здобувачем, можливість практичного застосування отриманих результатів; рекомендація про допуск курсової роботи для захисту. У відгуку можуть бути відображені інші питання.

Якщо порушені вимоги щодо виконання курсових робіт, її повертають здобувачу для доопрацювання. Одержавши прорецензовану роботу, здобувач повинен усунути всі зазначені в рецензії недоліки, виконуючи необхідні доповнення наприкінці роботи з зазначенням питання, якого воно стосується.

Якщо робота не зарахована, то здобувач пише нову курсову роботу і разом з нею здає незараховану роботу в її первісному вигляді.

Здобувачів, які не усунули в курсовій роботі зазначені в рецензії недоліки, до захисту роботи не допускають.

Дату і час захисту курсової роботи визначають за рішенням кафедри на підставі графіків навчального процесу. Захист здобувачами курсової

роботи здійснюється перед комісією зі складу викладачів кафедри фінансів, обліку і аудиту. Склад комісії визначає завідувач кафедри.

Захист курсової роботи відбувається публічно. Здобувач повинен розкрити її зміст, продемонструвати знання з теоретичних, методологічних і практичних аспектів теми, обґрунтувати власну думку. Після доповіді необхідно відповісти на запитання членів комісії. Відповіді на запитання мають бути вичерпними і по суті заданих запитань.

Крім того, автор курсової роботи повинен відповісти на запитання та зауваження керівника, викладені в письмовому відгуку або усних виступах.

Результат захисту курсової роботи визначають балами, які більшістю голосів визначають члени комісії.

У тих випадках, коли захист курсової роботи визнано незадовільним, комісія встановлює, чи може здобувач подати для захисту ту саму роботу з доопрацюванням, обумовленим комісією, або ж зобов'язаний розробити нову тему, яку встановлює кафедра.

Здобувачам, які не захистили курсову роботу з поважної причини (документально підтвердженої), завідувач кафедри може призначити інший строк захисту.

Порядок нарахування балів за виконання та захист курсової роботи наведено в таблиці 29.

Таблиця 29 – Вимоги та кількість балів за виконання і захист курсової роботи

Ступінь відповідності темі і встановленим вимогам	Кількість балів
1	2
Теоретична частина курсової роботи (максимальна кількість балів – 20):	
Повністю відповідає	15-20
Частково відповідає	6-14
Не відповідає	1-5

Продовження таблиці 29

1	2
Практична частина курсової роботи, включаючи висновки (максимальна кількість балів – 40)	
Повністю відповідає	30-40
Частково відповідає	10-29
Не відповідає	1-9
Оформлення курсової роботи: текстова частина, таблиці, графіки, діаграми та ін. (максимальна кількість балів – 10)	
Повністю відповідає	7-10
Частково відповідає	3-6
Не відповідає	1-2
Публічний захист курсової роботи перед комісією (максимальна кількість балів – 30)	
Оцінка «відмінно» (21-30 балів)	У процесі захисту курсової роботи здобувач показує глибоке знання теоретичного і практичного матеріалу за вибраною темою, викладає його в логічній послідовності, правильно і повно відповідає на запитання за темою курсової роботи, виразно і чітко викладає власну точку зору і може її аргументувати
Оцінка «добре» (11-20)	У процесі захисту курсової роботи здобувач показує знання найважливіших положень теоретичного навчального матеріалу за вибраною темою, демонструє виконання практичних завдань, викладає матеріал у логічній послідовності, правильно і по суті відповідає на більшість запитань, допускає незначні помилки змістовного і розрахункового характеру
Оцінка «задовільно» (6-10 балів)	У процесі захисту курсової роботи здобувач доповідає основні результати виконаного дослідження неповно, без належної аргументації і дотримання логічної послідовності, правильно відповідає лише на окремі задані запитання, припускається помилок, відповідаючи на більшість інших запитань за темою курсової роботи, або не може дати на них відповідь

Продовження таблиці 29

1	2
Оцінка «незадовільно» (1-5 балів)	У процесі захисту курсової роботи здобувач не може доповісти про основні результати виконаного дослідження, не відповідає на запитання за темою курсової роботи або відповідає неправильно, не орієнтується в логіці побудови показників і не може пояснити їхній економічний зміст

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1 Господарський кодекс України: від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

2 Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. URL : <http://www.dkrp.gov.ua>.

3 Деякі питання діяльності Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва: Указ Президента України від 30.03.2012 р. № 237/2012. URL : <http://www.dkrp.gov.ua/info/2>.

4 Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» від 22.09.2015 р. № 951. URL: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8453/8454/468492>.

5 Єлецьких С. Я. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посіб. Київ : ЦНЛ, 2007. 176 с.

6 Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.1993 р. № 3125-XII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>.

7 Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

8 Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.

9 Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.

10 Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

11 Кодекс законів про працю України: від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

12 Кондрашихін А. Б. Фінансова санація і банкрутство підприємств : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2007. 208 с.

13 Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

14 Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств і організацій: затв. Наказом Агентства з питань попередження банкрутства підприємств і організацій від 23.02.1998 р. № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

15 Методичні рекомендації з виявлення ознак неплатоспроможності підприємств і ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства і доведення до банкрутства, у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 р. № 1361. URL: me.gov.ua.

16 Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_010.

17 Про затвердження форм та Порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість: Наказ Міністерства фінансів України від 28.01.2016 р. № 21. URL : <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/nakazi/66224.html>.

18 Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. URL : <http://www.interbuh.com.ua/ru/documents/onemanuals/35131>.

19 Податковий кодекс України: від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://www.interbuh.com.ua/normative/pku.html#h0030002>.

20 Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: затв. Наказом Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014 р. № 1365/26142. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>.

21 Сук Л. К., Сук Л. П. Організація бухгалтерського обліку : підручник. Київ : Каравела; Піча Ю. В., 2009. 624 с.

22 Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 154 с.

23 Фінансовий облік: підручник: у 2 ч. / М. І. Бондар, В. І. Єфіменко, Л. Г. Ловінська та ін.; за заг. ред. М. І. Бондаря та Л. Г. Ловінської. Київ: КНЕУ, 2012. Ч. 2. 510 с.

24 Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : ЦНЛ, 2008. 566 с.

25 Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент : підручник. Київ : Знання, 2013. 375 с.

26 Школьник І. О., Боярко І. М., Дейнека О. В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / за заг. ред. І. О. Школьник. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 368 с.

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Залишки за рахунками за звітний період, тис. грн

Рахунок	Сальдо на початок року для 1-10 варіантів		Сальдо на кінець року									
			1		2		3		4		5	
	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
10 Основні засоби	770000		779300		776100		785800		787700		784200	
11 Інші необоротні матеріальні активи	6620		6840		6470		6250		6620		6070	
12 Нематеріальні активи	6000		8000		7500		5200		9750		10000	
131 Знос основних засобів		279000		280000		382000		281000		288100		284500
133 Накопичена амортизація нематеріальних активів		3310		3420		3235		3125		3310		3035
201 Матеріали	2800		2600		2410		2300		2520		2200	
203 Пальне	1200		1270		1050		1100		1000		1170	
23 Виробництво	400		500		300		300		400		200	
39 Витрати майбутніх періодів	400		400		300		300		400		200	
26 Готова продукція	1300		1200		1370		1250		1440		1480	
28 Товари	11090		11060		12080		12050		12060		12090	
30 Каса	30		20		10		10		20		20	
31 Поточний рахунок	100900		99800		101000		94200		97200		96300	
37 Розрахунки з іншими дебіторами	1500		1600		1400		1300		1000		900	
63 Розрахунки з постачальниками та підрядниками		1200		1100		800		700		1200		900
36 Розрахунки з покупцями та замовниками	120000		120000		118000		116000		119000		117000	
401 Статутний капітал	СУМУ ВИЗНАЧИТИ											

Продовження таблиці А.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
42 Додатковий капітал		5500		5000		5600		5800		5400		5300
43 Резервний капітал		4000		6000		4300		4000		5800		6500
44 Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)		118000		118500		117000		117200		118600		118800
443 Прибуток, використаний у звітному періоді	100000		102000		101000		102000		100000		103000	
47 Забезпечення майбутніх витрат і платежів		6000		6500		5000		4000		6200		5400
48 Цільове фінансування і цільові надходження		13000		12700		14120		15300		11250		16180
50 Довгострокові позики		120000		130000		110000		140000		150000		125000
60 Короткострокові кредити		68000		75000		79150		75420		87340		90050
64 Розрахунки за податками і платежем		400		400		300		200		200		350
65 Розрахунки за страхуванням		620		630		600		650		500		550
661 Розрахунки за виплатами працівникам		82800		83700		80000		81000		70000		74000
663 Розрахунки за іншими виплатами	19000		13000		14800		13600		11900		15800	
681 Розрахунки за іншими операціями	20		25		17		19		22		21	
685 Розрахунки з іншими кредиторами		8600		12300		11100		6400		7800		13000
69 Доходи майбутніх періодів		5800		6050		6700		7200		8400		6880

Продовження таблиці А.1

Рахунок	Сальдо на кінець року									
	6		7		8		9		10	
	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К	Д	К
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
10 Основні засоби	777300		776500		777100		775600		776400	
11 Інші необоротні матеріальні активи	5830		6040		6460		6480		6620	
12 Нематеріальні активи	5600		7370		8120		9000		10000	
131 Знос основних засобів		287900		288200		288900		288200		286200
133 Накопичена амортизація нематеріальних активів		2915		3020		3230		3240		3310
201 Матеріали	2070		2150		2230		2300		2430	
203 Пальне	900		1200		1300		1200		1300	
207 Запасні частини	2870		2920		3070		3100		3230	
23 Виробництво	200		400		500		500		400	
39 Витрати майбутніх періодів	350		470		220		400		300	
26 Готова продукція	1220		1360		1230		1300		1400	
28 Товари	12040		11030		10020		11030		11010	
30 Каса	20		10		20		10		20	
31 Поточний рахунок	95100		94300		94500		94500		93500	
63 Розрахунки з постачальниками та підрядниками				1170		1020		1100		700
36 Розрахунки з покупцями та замовниками	121000		122000		123000		170000		190000	
37 Розрахунки з іншими дебіторами	1100		1200		1200		1400		1500	
401 Статутний капітал	СУМУ ВИЗНАЧИТИ									
42 Додатковий капітал		5100		5200		5700		5900		6020
43 Резервний капітал		5000		4180		3300		5500		6700

Продовження таблиці А.1

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>
44 Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)		118200		118400		117400		117600		117800
443 Прибуток, використаний у звітному періоді	102000		103000		101000		101000		102000	
47 Забезпечення майбутніх витрат і платежів		4300		5500		6100		7300		8140
48 Цільове фінансування і цільові надходження		12900		13300		10170		14000		15000
50 Довгострокові позики		115000		130000		135000		135000		140000
60 Короткострокові кредити		93730		95160		100250		103000		105000
64 Розрахунки за податками і платежем		250		390		250		300		200
65 Розрахунки за страхуванням		700		680		470		700		700
661 Розрахунки за виплатами працівникам		88000		89000		90000		91700		92500
663 Розрахунки за іншими виплатами	11700		12800		13600		15500		16200	
681 Розрахунки за іншими операціями	26		28		30		8		9	
685 Розрахунки з іншими кредиторами		10200		9700		8900		8900		12300
69 Доходи майбутніх періодів		5820		8200		7400		6250		7400

ДОДАТОК Б

Виписка зі звіту про фінансові результати (форма 2) за попередній і звітний роки

Показник	Попередній рік	Звітний рік
1 Дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, тис. грн	620730	645500
2 Собівартість реалізованих товарів, робіт, послуг, тис. грн	65	70
3 Ціна одиниці продукції, грн		

ДОДАТОК В

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Кафедра «Фінанси, облік і аудит»

КУРСОВА РОБОТА із дисципліни «Фінансовий аналіз та методи і моделі прийняття управлінських рішень»

Студента (ки) _____ курсу _____ групи
напряму підготовки _____
спеціальності _____

_____ (прізвище та ініціали)
Керівник _____

_____ (посада, вчене звання, науковий ступінь,
прізвище та ініціали)

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS

м. Харків – 20__

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ

для виконання курсової роботи

з освітньої компоненти

*«ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ТА МЕТОДИЧНІ МОДЕЛІ
ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ»*

Відповідальний за випуск Кірдіна О. Г.

Редактор Ібрагімова Н. В.

Підписано до друку 17.11.2025 р.

Умовн. друк. арк. 4,0. Тираж . Замовлення № .

Видавець та виготовлювач Український державний університет
залізничного транспорту,

61050, Харків-50, майдан Фейєрбаха, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6100 від 21.03.2018